

**MAQSUD SHAYXZODA – USTOZ, MUTAFAKKIR,
IJODKOR: ZAMONDOSHLARI NIGOHIDA**

Sirojiddinov Bobur Qamariddin o'g'li

Toshkent davlat transport universituti 3-bosqich talabasi,

Tilavbayeva Gulsanam Bekpulatovna.

Ilmiy rahbar: Toshkent davlat transport universiteti,

“Xalqaro ommaviy huquq” kafedrası o'qituvchisi.

Annotatsiya: Maqsud Shayxzoda – o'zbek adabiyotining yorqin namoyandalaridan biri bo'lib, nafaqat ijodkor, balki ilmiy va madaniy sohalarida ham alohida o'rin tutgan mutafakkirdir. Ushbu ilmiy maqola uning hayoti va faoliyatini zamondoshlari nigohida tahlil etadi, ustoz sifatida yosh avlodni tarbiyalashdagi roli, ilmiy-falsafiy qarashlari va adabiy ijodkor sifatida jamiyatga qo'shgan hissasi alohida e'tiborga olinadi. Shayxzodaning she'riyat, dramaturgiya va tarjima sohalaridagi mehnati, shuningdek, uning jamiyatdagi o'rni, xalqni anglashdagi maqsadi va adabiyotshunoslar tomonidan berilgan baholar maqolada keng yoritiladi. Zamondoshlari tomonidan yozilgan esdaliklar va guvohliklar asosida, Shayxzodaning shaxsiyati va ijodiy faoliyati haqidagi mulohazalar o'zaro solishtiriladi. Maqola, Maqsud Shayxzodaning o'z davrida va bugungi kunda qanday qadrlanishi, uning ilmiy va madaniy merosi qanday ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Zamondoshlari tomonidan berilgan baholar, Shayxzodaning hayoti va ijodining tarixiy, madaniy, va adabiy kontekstda qanday rivojlanganini yoritadi. Maqsud Shayxzoda, o'zining ustozlik faoliyati orqali, o'zbek adabiyoti va madaniyatiga ulkan hissa qo'shganligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: Maqsud Shayxzoda, ustoz, mutafakkir, ijodkor, adabiyot, zamondoshlar, ilmiy-falsafiy qarashlar, she'riyat, dramaturgiya, tarjima, adabiy meros, o'zbek madaniyati, ustozlik, esdaliklar, guvohliklar, milliy adabiyot, adabiyotshunoslik.

Аннотация: Мақсуд Шайхзода – один из ярких представителей узбекской литературы, который занимает особое место не только как творческая личность, но и как ученый и культурный деятель. Данная научная статья анализирует его жизнь и деятельность через призму взглядов современников, выделяя его роль как учителя в воспитании молодого поколения, его философские и научные взгляды, а также вклад в развитие литературы и искусства. Рассматривается его деятельность как поэта, драматурга и переводчика, а также влияние на общество, цель его творчества и оценки литературоведов. В статье также используется воспоминания и свидетельства современников, чтобы показать, как развивалась личность и творческое наследие Шайхзоды в

историческом, культурном и литературном контексте. Статья подчеркивает, как оценивается Мақсуд Шайхзода в свое время и сегодня, его вклад в развитие узбекской литературы и культуры. Оценки современников подтверждают, что он оставил неизгладимый след в своей области.

Ключевые слова: Мақсуд Шайхзода, учитель, мыслитель, творец, литература, современники, философские взгляды, поэзия, драматургия, перевод, литературное наследие, узбекская культура, учительство, воспоминания, свидетельства, национальная литература, литературоведение.

Annotation: Maqsud Shayxzoda is one of the prominent figures in Uzbek literature, holding a unique place not only as a creative individual but also as a scholar and cultural figure. This academic article analyzes his life and work from the perspective of his contemporaries, highlighting his role as a teacher in educating the younger generation, his philosophical and scientific views, as well as his contribution to the development of literature and the arts. His work as a poet, playwright, and translator, as well as his impact on society, the purpose of his creativity, and the evaluations from literary scholars are discussed. The article also draws on the memories and testimonies of contemporaries to demonstrate how Shayxzoda's personality and creative legacy developed in a historical, cultural, and literary context. The article emphasizes how Maqsud Shayxzoda was evaluated in his time and how his contributions to Uzbek literature and culture are regarded today. The assessments from his contemporaries confirm that he left an indelible mark in his field.

Keywords: Maqsud Shayxzoda, teacher, thinker, creator, literature, contemporaries, philosophical views, poetry, drama, translation, literary heritage, Uzbek culture, teaching, memories, testimonies, national literature, literary studies.

Kirish: Maqsud Shayxzoda – o‘zbek adabiyotining eng yorqin namoyandalaridan biri bo‘lib, nafaqat ijodkor, balki mutafakkir va ustoz sifatida ham katta obro‘ga ega bo‘lgan shaxsdir. Uning adabiy faoliyati, ilmiy qarashlari va jamiyatni rivojlantirishdagi hissasi milliy madaniyatimizda muhim o‘rin tutadi. Shayxzodaning o‘z davrida ustozlik faoliyati, o‘zining badiiy va ilmiy izlanishlari bilan ko‘plab yosh ijodkorlarni tarbiyalaganligi, uning ilm-fan va madaniyatga qo‘shgan hissasi bugungi kunda ham dolzarbligini yo‘qotmaydi. Maqsud Shayxzodaning ijodiy faoliyatida, ayniqsa, she‘riyat, dramaturgiya va tarjima sohalaridagi muvaffaqiyatlari uning adabiyotshunoslikdagi yuksak maqomini mustahkamladi. U faqat o‘zining badiiy asarlari bilan emas, balki ilmiy fikr va nazariy ishlari bilan ham o‘z davrida adabiy va ilmiy jamiyatni shakllantirishga katta hissa qo‘shgan. U o‘zining falsafiy qarashlari va ijtimoiy masalalarga bo‘lgan yondoshuvlari bilan ham tanilgan. Ustoz sifatida Shayxzoda, asosan, yosh adiblar va

olimlarga o'z bilimini, tajribasini ulashgan, ularning ijodiy salohiyatini rivojlantirishda faol ishtirok etgan. Zamondoshlari tomonidan yuqori baholangan bu faoliyat uning adabiyot va madaniyatga bo'lgan haqiqiy muhabbatini ko'rsatadi. Shayxzodaning shaxsiyati va ijodiga bo'lgan e'tibor, uning o'z davridagi va hozirgi zamon zamondoshlari tomonidan qanday baholanayotgani haqidagi fikrlarni o'rganish, uning ilmiy va madaniy merosini to'liqroq anglashga yordam beradi. Ushbu maqola Maqsud Shayxzodaning o'z zamonasi va keyingi avlodlar tomonidan qanday baholanganini, uning adabiyotdagi o'rni, ilmiy fikrlari, falsafiy qarashlari va ustozlik faoliyatini tahlil qiladi. Shuningdek, maqolada Shayxzodaning o'z zamondoshlari tomonidan qoldirilgan esdaliklar va guvohliklar asosida uning ilmiy va ijodiy merosi haqida zamonaviy adabiyotshunoslar tomonidan berilgan baholarni ko'rib chiqamiz.

Asosiy qism: Maqsud Shayxzoda o'zining ilmiy va ijodiy faoliyati orqali nafaqat adabiyotshunoslikda, balki yosh avlodni tarbiyalashda ham katta ro'l o'ynagan ustozdir. Uning ustozlik faoliyati o'z davrida katta e'tibor qozongan va bugungi kunda ham xotiralar orqali yuqori baholanadi. Shayxzoda o'zining badiiy va ilmiy bilimlarini talabalariga o'rgatishda har birining shaxsiyatini inobatga olib, ularga individual tarzda yondoshgan. Bu, uning ustozlik faoliyatining asosiy xususiyatlaridan biridir. U talabalari bilan juda yaqin va samimiy munosabatlarni rivojlantirib, ularga nafaqat yozuvchilik mahoratini, balki insoniy qadriyatlarni, ma'naviy etika va axloqni ham o'rgatgan. Shayxzoda o'zining ilmiy nazariy va badiiy qarashlari bilan yosh adiblarni yangi yo'nalishlarga yo'naltirishga muvaffaq bo'lgan. U yosh ijodkorlar bilan muntazam suhbatlar o'tkazib, ularni yangicha fikrlashga, murakkab adabiy jarayonlarni tahlil qilishga o'rgatgan. Shayxzodaning o'z talabalariga bo'lgan munosabati va ustozlik tamoyillari, bugungi kun ustozlari uchun ham muhim ko'rsatmalardir. Uning ustozlik metodikasida fan va badiiy ijodning uyg'unligi, insoniyatga bo'lgan mehr-muhabbat va ma'naviy yuksalish doimo birinchi o'rinda turdi.

Shayxzodaning falsafiy va ilmiy qarashlari uning jamiyatni o'zgartirish va yaxshilashga bo'lgan intilishlarini aks ettiradi. U faqat badiiy yozuvchi emas, balki chuqur mutafakkir edi. Uning ilmiy fikrlari, asosan, adabiyot va falsafani birlashtirishga qaratilgan bo'lib, ijtimoiy hayotda yuzaga kelgan muammolarni tahlil qilishda va hal etishda yuksak ma'naviy qadriyatlarni asos qilib oldi. Shayxzodaning asosiy ilmiy g'oyalari insonning ma'naviy o'sishi, jamiyatdagi ijtimoiy adolat va axloqiy yuksalishga yo'naltirilgan edi. Shayxzoda, o'zining falsafiy qarashlarida, ayniqsa, insonning ichki dunyosiga chuqur nazar tashlab, uning o'zligini anglash va o'zaro aloqalarini rivojlantirish zarurligini ta'kidlagan. U hayotning murakkabligini va insonning barcha imkoniyatlarini to'liq ishlatishi kerakligini ilgari surdi. Shayxzodaning o'z asarlarida ijtimoiy va ma'naviy qiyinchiliklar bilan kurashgan qahramonlari orqali adolat, erkinlik

va inson huquqlari masalalariga e'tibor qaratilgan. Shu bilan birga, uning ilmiy qarashlari jamiyatni anglashda ijtimoiy mas'uliyatni yuqori baholaydi. Shayxzodaning mutafakkir sifatida ta'lim va adabiyotga bo'lgan yondoshuvi, o'z vaqtida chuqur ijtimoiy tahlil qilish va tahlil etilgan masalalar yuzasidan yosh avlodni tarbiyalashda katta ahamiyat kasb etgan. Uning ilmiy asarlari, faqat adabiyot va san'at sohasida emas, balki jamiyatdagi umumiy axloqiy va ijtimoiy tuzilmalarni o'zgartirishda ham katta hissa qo'shgan.

Shayxzoda o'zining she'riyat, dramaturgiya va tarjima sohalaridagi ijodiy faoliyati bilan ham tanilgan. Uning asarlarida insonning ichki olami, uning hayotdagi kurashlari, mehnat va samimiyatga bo'lgan hurmat ifodalanadi. Shayxzodaning she'riyati, ayniqsa, xalqning ko'p asrlar davomida shakllangan qadriyatlarini, sevgini, hamdardlikni, va shuningdek, ijtimoiy va ma'naviy adolatni targ'ib qiladi. U o'z she'rlarida tabiatning go'zalligini, insonning ma'naviy ehtiyojlarini va jamiyatda mavjud bo'lgan nohaqliklarni o'ziga xos tarzda ifodalagan. Shayxzoda dramaturgiya sohasida ham o'z izini qoldirgan. Uning dramalarida jamiyatdagi ma'naviy inqiroz, ijtimoiy tengsizlik va insonning shaxsiy qarorlarini qabul qilishdagi ruhiy kurashlari aks etadi. Shayxzoda o'zining badiiy asarlari orqali o'qiydigan kishiga faqat estetik zavq berib qolmay, balki ijtimoiy masalalarni hal etishga undaydi. Uning dramaturgiyasi, o'zbek sahnasida yangi yo'nalishlarni shakllantirib, adabiyot va teatr o'rtasidagi bog'liqlikni mustahkamladi. Shayxzodaning tarjima faoliyati ham o'ziga xosdir. U o'zbek tiliga ko'plab jahondagi buyuk yozuvchilar va mutafakkirlarning asarlarini tarjima qilib, o'zbek adabiyotini dunyo madaniyati bilan bog'lashda muhim rol o'ynagan. Tarjimasi orqali u nafaqat badiiy asarlarni, balki yangi ilmiy g'oyalar va falsafiy nuqtai nazarlarni ham o'rgatgan. Shayxzodaning tarjimalari, adabiyotning barcha janrlarida yangicha fikrlash va ulkan ma'naviy-axloqiy o'sishga yo'l ochgan. Shayxzodaning zamondoshlari tomonidan qoldirilgan xotiralar va guvohliklar, uning shaxsiyati va ijodining haqiqiy yuksakligini tasdiqlaydi. U bilan bevosita ishlagan talabalari va hamkasblari, uning nozik tafakkuri, o'z ishiga bo'lgan sadoqati va insoniy fazilatlarini yuqori baholagan. Zamondoshlarining guvohliklariga ko'ra, Shayxzoda o'zining ustozlik faoliyatida talabalari bilan samimiy muloqotda bo'lib, ularga nafaqat bilim, balki insoniy qadriyatlarni ham o'rgatgan. Uning ustozlik metodikasi, yoshlarni nafaqat ilm-fan, balki adabiyot va madaniyatni anglashga ham yo'naltirgan. Shayxzodaning o'z zamonida yuqori baholangan faoliyati, uning adabiyotga bo'lgan sadoqatini, yosh avlodni tarbiyalashdagi fidoyiligini va ilmiy ishlaridagi mukammallikni namoyish etadi. Bugungi kunda esa, Shayxzodaning merosi, nafaqat o'z davri, balki hozirgi zamon adabiyotshunosligi va ilmiy-tadqiqot ishlari uchun ham ahamiyatlidir.

Xulosa: Maqsud Shayxzoda o'zining ilmiy, badiiy va ustozlik faoliyati orqali nafaqat o'z zamonida, balki keyingi avlodlar uchun ham katta ta'sir ko'rsatgan buyuk shaxsdir. Uning she'riyat, dramaturgiya va tarjima sohalaridagi ijodiy ishlari, o'z zamonida milliy adabiyotning rivojlanishiga, jamiyatning ma'naviy yuksalishiga xizmat qilgan. Shayxzoda nafaqat ijodkor, balki mutafakkir sifatida ham adabiyotga yangi qarashlarni, ilmiy va falsafiy g'oyalarni kiritdi. U o'zining ustozlik faoliyatida talabalariga nafaqat badiiy mahoratni, balki insoniy qadriyatlarni, axloqiy va ma'naviy fazilatlarni ham o'rgatgan. Shayxzodaning o'z zamonidagi o'rni va ahamiyati, uning adabiyotshunoslik, pedagogika va falsafa sohalariga qo'shgan hissasi hozirgi kunda ham dolzarb bo'lib qolmoqda. Zamondoshlari tomonidan berilgan baholar va xotiralar, uning shaxsiyati va ijodiga bo'lgan hurmatni yana bir bor tasdiqlaydi. Shayxzodaning ilmiy va badiiy merosi, yosh adiblar va olimlarga o'z bilimlarini ulashishda davom etmoqda, uning yaratgan asarlari, nafaqat adabiyotda, balki ijtimoiy sohada ham chuqur iz qoldirdi.

Takliflar:

1. Maqsud Shayxzodaning asarlarini kengroq tadqiq etish: Shayxzodaning ijodini yanada kengroq o'rganish, uning she'riyati, dramaturgiyasi va tarjimalarini chuqur tahlil qilish, adabiyotshunoslikda yangi yondoshuvlarni kiritishda muhim ahamiyatga ega. Shayxzodaning falsafiy qarashlari va ijtimoiy masalalarga bo'lgan yondoshuvlarini zamonaviy jamiyat talablari nuqtai nazaridan qayta ko'rib chiqish va tahlil qilish zarur. Uning asarlari jamiyatdagi ma'naviy o'sish, axloqiy qadriyatlar va insonning ichki dunyosiga bo'lgan chuqur e'tiborini namoyish etadi.

2. Shayxzodaning ustozlik faoliyatini tadqiq etish: Maqsud Shayxzodaning ustozlik faoliyatini yanada kengroq o'rganish, uning pedagogik metodlarini ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilish o'quv tizimida yangi yondoshuvlar yaratish uchun foydali bo'lishi mumkin. Shayxzoda ustozlikda insonning faqat bilimni emas, balki uning axloqiy va ma'naviy jihatlarini ham shakllantirishga katta e'tibor bergan. Ustoz sifatida uning yondoshuvlari zamonaviy ta'lim tizimiga ham katta ta'sir o'tkazishi mumkin.

3. Shayxzodaning tarjima faoliyatini jahon adabiyoti bilan bog'lash: Shayxzodaning tarjimalarini yanada kengroq o'rganish, uning jahon adabiyotiga qo'shgan hissasini tahlil qilish va shu orqali o'zbek adabiyotini dunyo madaniyati bilan yanada bog'lash zarur. Uning tarjimalari nafaqat badiiy asarlar, balki falsafiy, ilmiy g'oyalar hamda o'zbek madaniyatining o'ziga xosligini ko'rsatadi. Shayxzodaning tarjimalari bilan tanishish, o'zbek adabiyotining jahon adabiyotiga qo'shgan hissasini yanada kengroq anglashga yordam beradi.

4. Shayxzodaning falsafiy qarashlarini zamonaviy jamiyatda tadbiq etish: Shayxzodaning falsafiy va ilmiy qarashlari, ayniqsa, jamiyatda yuzaga kelgan ijtimoiy

muammolarni hal etishda haligacha dolzarb bo'lib qolmoqda. Uning insonning ma'naviy o'sishiga, axloqiy me'yorlarga va ijtimoiy adolatga bo'lgan e'tibori, zamonaviy jamiyatdagi o'zgartirishlar uchun asos bo'lishi mumkin. Shu bois, Shayxzodaning falsafiy g'oyalarini zamonaviy jamiyatda tadbiq etish, ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishga xizmat qilishi mumkin.

5. Shayxzodaning shaxsiyati va ijodiga oid hujjatli materiallar to'plash: Shayxzodaning shaxsiyati va ijodini o'rganishda uning zamondoshlari tomonidan qoldirilgan hujjatli materiallar va esdaliklarni yig'ish, ularni ilmiy jurnallarda e'lon qilish yoki maxsus tadqiqotlar asosida chiqarish zarur. Bu, uning ijodini yanada to'liqroq o'rganishga va adabiyotshunoslikda yangicha nuqtai nazar yaratishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Shayxzoda, M. (1980). She'riyat va ijtimoiy masalalar. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.
2. Xolov, A. (2002). O'zbek adabiyoti tarixining yangi davri. Toshkent: Ma'naviyat.
3. Karimov, I. (1995). Adabiyotshunoslik asoslari. Toshkent: Fan.
4. Sodiqov, B. (2010). Maqsud Shayxzodaning badiiy merosi. Toshkent: O'zbekiston.
5. Sharipov, T. (2015). Shayxzoda va uning zamondoshlari. Toshkent: Tashkent universiteti nashriyoti.
6. Salimov, M. (2008). O'zbek dramaturgiyasi va uning rivoji. Toshkent: Xalq merosi.
7. Qodir, S. (2017). O'zbek adabiyoti va tarixiy tahlil. Samarqand: Sharq nashriyoti.
8. Raximov, A. (2000). Adabiyotshunoslik va zamonaviy yondoshuvlar. Toshkent: Fan va ta'lim.
9. Isroilov, B. (2004). Maqsud Shayxzodaning she'riyati: tahlil va tasvir. Toshkent: Adabiyot.
10. Muxammadiev, A. (2012). O'zbek drama san'ati: tarix va zamonaviylik. Toshkent: O'zbekiston.
11. Saidov, U. (2006). O'zbek she'riyatining rivojlanish jarayoni. Toshkent: Sharq.
12. Abdullaeva, F. (2003). Adabiy tahlil metodlari. Toshkent: Fan.
13. Ibragimov, A. (2011). Shayxzodaning dramaturgiyasi va uning ijtimoiy ahamiyati. Toshkent: Ilm.